

COVID-19 geçiren çocukların ebeveynlerinin ruhsal durumu: Kesitsel bir araştırma

Mental states of parents of children who get with COVID-19: A cross-sectional study

Didem Coşkun Şimşek¹, Mustafa Şahinoğlu²

¹Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Elazığ, Türkiye
²Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Elazığ, Türkiye

ÖZ

Amaç: COVID-19'un doğrudan ya da dolaylı etkileri aileyi etkilemektedir. Bu çalışma COVID-19 geçiren çocukların ebeveynlerinin ruhsal durumunu belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Yöntem: Kesitsel tipte bir araştırmadır. Çalışma Nisan- Temmuz 2022 tarihleri arasında 500 ebeveynle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Tanıtıcı Bilgi Formu ve Depresyon, Anksiyete Stres Ölçeği uygulanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler (yüzde, ortalama), t testi, ANOVA ve Bonferroni ileri analiz kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılan ebeveynlerin %78.4'ünün gelir ve gider durumunun eşit, çocuklarının %49'unun 12-18 yaş aralığında ve %50.4'ünün erkek olduğu belirlenmiştir. Çocuğun yaşı ile ebeveynlerin stres alt boyutu puan ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p=0.040). Ebeveynlerin depresyon alt boyutu puan ortalaması 33.76±2.44, anksiyete alt boyutu puan ortalaması 33.84±2.32 ve stres alt boyutu puan ortalaması 33.44±2.42 olarak bulunmuştur.

Sonuçlar: Çalışmada COVID-19 geçiren çocuğun yaşının ebeveynlerin stres düzeyini etkilediği görülmektedir. Ayrıca ebeveynler çocuklarının COVID-19'a yakalanmasından dolayı çok ileri düzeyde depresyon, anksiyete ve stres yaşamaktadır.

Anahtar kelimeler: anksiyete; COVID-19; çocuk; depresyon; ebeveyn

ABSTRACT

Aim: Direct or indirect influences of COVID-19 the whole family. This study was conducted to determine the mental state of parents of children who get with COVID19.

Methods: The present study is a cross-sectional study. The study was conducted with 500 parents between April and July 2022. Personal Information Form and Depression, Anxiety Stress Scale were used in the study. Descriptive statistics (percent, average), t test, ANOVA and Bonferroni advanced analysis were used in the evaluation of data.

Results: It was found that 78.4% of the parents who participated in the study had income equal to expense. the children of 49% of the parents were between the ages of 12 and 18, and 50.4% of the children were male. The difference between the child's age and stress factor mean score of the parents was found to be statistically significant (p=0.040). Parents' mean depression factor score was found as 33.76±2.44, while their anxiety factor mean score was found as 33.84±2.32 and their stress factor mean score was found as 33.44±2.42.

Conclusion: It can be seen that the age of the child who gets with COVID-19 affects the stress level of parents. In addition, parents experience severe depression, anxiety and stress as a result of their children getting with COVID-19.

Keywords: anxiety; child; COVID-19; depression; parent

Giriş

COVID-19 tüm dünyayı etkisi altına alan çok sayıda insanda mortalite ve morbiditeye sebep olan salgın bir hastalıktır. Ülkeler virüsü kontrol altına almak için aşılama programı, online eğitim, maske takma gibi koruyucu önlemler almaktadır (October ve ark., 2021). Ayrıca COVID-19 geçiren kişiler, virüsü başkalarına bulaştırmamak için evlerinde karantinada kalmaktadır. Karantina süreci, tüm aile bireylerini etkilemekte ve ev ortamında değişiklik yapmalarına neden olmaktadır (Başaran & Aksoy, 2020).

Karantina sürecinde olan çocuklar sosyal çevresinden, öğretmen ve arkadaşlarından uzaklaşmakta, fiziksel aktiviteleri azalmakta, ev dışı etkinlikleri ve günlük rutin işlerinin birçoğunu yapamamaktadır (Çalışkan, 2020; de Figueiredo ve ark., 2021). Bu durum çocuğun mutsuzluk, kaygı, ölüm korkusu gibi olumsuz duygular deneyimlemesine yol açabilmektedir (Çalışkan, 2020). Ayrıca bu çocuklarda depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik sorunlar da görülebilmektedir (Eroğlu & Yakşi, 2021). Çocuğun COVID-19 gibi tedavi ve

bakımı zor olan hastalığı geçiriyor olması ebeveynlerin ruhsal sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Orsini ve ark., 2021). Salgın sürecinin belirsizliği, virüsün mutasyona uğraması ve COVID-19 kaynaklı ölümlerin artması ebeveynlerin çocuklarını kaybetme korkusu yaşamalarına, çocuğun geleceği hakkında endişelenmesine ve yaşam kalitesinin düşmesine yol açmaktadır (Başaran & Aksoy, 2020; Reger ve ark., 2020). Çocuk, ebeveynler için mutluluk kaynağı, hayatın anlamı ve soyun devamlılığı olarak algılanmaktadır (Ercan, 2014). Çocuğa COVID-19 bulaşması ebeveynlerin suçluluk ve korku yaşamalarına, karar verme ve çocuklarına yeterli duygusal destek sağlama becerilerinin engellenmesine neden olabilmektedir (Orsini ve ark., 2021). Bununla birlikte çocuklar gelişimsel özelliklerinden dolayı alınan izolasyon tedbirlerinin gerekliliğini tam olarak anlayamadıkları için hijyen kurallarına uymak istememekte ve bazı olumsuz davranışlar gösterebilmektedir (Aral ve ark., 2020). Bu bağlamda ebeveynler çocuklarının olumsuz duygu ve davranışlarını da yönetmek zorunda kalabilmektedir. Bu süreçte özellikle çalışan

anneler, çocuklarının bakım ihtiyacını karşılamakta zorlanabilmektedir (Günlü ve ark., 2021). Sosyalleşme ve iletişimin aile bireyleri ile sınırlı olmasından dolayı ebeveynleri aile ilişkilerini yeniden düzenlemek zorunda kalabilmektedir. Ebeveynler tüm enerjilerini hasta olan çocuğa odakladıklarından ve evde uzun süre kaldıklarından dolayı yaşadıkları kısıtlanmışlık psikolojilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Işık, 2020).

Ebeveynler karantina sürecinde işe gidemedikleri için maddi sıkıntı yaşayabilmekte ve temel besin öğelerini karşılanmakta da zorlanabilmektedir. Bu gibi durumlar ebeveynleri birçok stres kaynağı ile uğraşmak zorunda bırakabilmektedir. Bu stresörler, ebeveynlerde ruhsal sıkıntılara, anksiyete, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğuna yol açabilmektedir (Reger ve ark., 2020). Çalışmalarda H1N1, SARS gibi salgın hastalıkların neden olduğu izolasyon sürecinin ebeveyn-çocuk ilişkisini ve aile ilişkisini olumsuz yönde etkilediği, ebeveynlerin kaygı, korku, depresyon ve duygu karmaşası yaşadıkları bulunmuştur (Kolle ve ark., 2006; Prati ve ark., 2011). Çalışmalarda COVID-19'un çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıklarına etkisi araştırılmıştır. Literatürde COVID-19 testi pozitif olan çocukların ebeveynlerinin psikolojik durumunu araştıran sadece bir çalışma bulunmaktadır (Orsini ark., 2021). Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular ileride salgın hastalıklar konusunda çalışma yapacak araştırmacılar için veri kaynağı olacaktır. Bu nedenle bu çalışma COVID-19 geçiren çocukların ebeveynlerinin ruhsal durumunu belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma Soruları:

1. Çocuğu COVID-19 geçiren ebeveynlerin depresyon düzeyi nedir?
2. Çocuğu COVID-19 geçiren ebeveynlerin anksiyete düzeyi nedir?
3. Çocuğu COVID-19 geçiren ebeveynlerin stres düzeyi nedir?

Yöntem

Araştırmanın tipi

Araştırmada kesitsel tasarım kullanılmıştır.

Araştırmanın yeri ve zamanı

Araştırma, Nisan-Temmuz 2022 tarihleri arasında Türkiye'nin doğusunda bir ilde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini, Nisan- Temmuz 2022 tarihleri arasında Türkiye'nin doğusunda bir ilin toplum sağlığı merkezine kayıtlı ve COVID-19 geçirmiş olan, karantina süresi devam eden 530 çocuğun ebeveyni oluşturmuştur.

Araştırmada örneklem seçimine gidilmeden evrenin tamamına ulaşılması amaçlanmıştır. Ancak ebeveynlerden 22'sinin çalışmaya katılmayı kabul etmemesi ve 8 ebeveynin Türkçe konuşmayı bilmemesi nedeniyle örnekleme 500 ebeveyn oluşturmuştur.

Araştırmaya alınma kriteri

Ebeveynlerin çalışmaya alınma kriteri, Türkçe konuşa bilmesi, iletişim sorunu olmaması, araştırmaya katılmayı kabul etmesi ve çocuğun karantina sürecinde olmasıdır.

Veri toplama

Araştırmada veri toplama araçlarının kullanılabilmesi için toplum sağlığı merkezinden yasal izin alınmıştır. Daha sonra ikinci araştırmacı toplum sağlığı merkezinden çocuğu COVID-19 olan ebeveynlerin adlarını, adreslerini, telefon numaralarını öğrenip onlarla iletişime geçmiş ve çalışmanın verileri

toplamıştır. Çalışmaya başlanılmadan önce ebeveynlerle konuşulmuş ve araştırmanın anlam ve önemi belirtilmiştir. Sorular ikinci araştırmacı tarafından ebeveynlerle telefonla görüşülerek 45-55 dakikada doldurmuştur.

Veri toplama araçları

Araştırma verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan "Tanıtıcı Bilgi Formu" ve "Depresyon, Anksiyete Stres Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Literatür doğrultusunda geliştirilen "Tanıtıcı Bilgi Formu" çocuğun yaşı, cinsiyeti, ebeveynlerinin eğitim düzeyi ve maddi durumu gibi özelliklerin yer aldığı toplam 10 sorudan oluşmaktadır (Ercan, 2014).

Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği

Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından geliştirilen ölçektir. Türkçe geçerlik ve güvenilirliği çalışması Akın ve Çetin (2007) tarafından yapılmıştır. Ölçekte 42 madde bulunmaktadır. Ölçeğin 3 alt boyutunu; depresyon, anksiyete ve streten oluşmaktadır. Depresyon alt boyutu; 3, 5, 10, 13, 16, 17, 21, 24, 26, 31, 34, 37, 38 ve 42 sorular, anksiyete alt boyutu; 2, 4, 7, 9, 15, 19, 20, 23, 25, 28, 30, 36, 40, 41. sorular ve stres alt boyunda ise 1, 6, 8, 11, 12, 14, 18, 22, 27, 29, 32, 33, 35, 39. sorular bulunmaktadır. Depresyon alt boyutunda 0-9 puan alan kişiler normal, 28 ve üstünde puan alanlar ise depresyonları çok ileri düzeyde, anksiyete alt boyutu 0-7 puan alan kişiler normal, 20 ve üstünde puan alanlar ise anksiyeteleri çok ileri düzeyde ve stres alt boyutunda ise 0-14 puan alan kişiler normal, 34 ve üstünde puan alanlar ise stresleri çok ileri düzeyde olmaktadır. Her bir ifade için bireylerden (ebeveynlerden) son bir haftayı göz önünde bulundurarak değerlendirmeleri istenmektedir. Ölçeğin her bir maddesi 4'lü likert tipte puanlanmakta ve 0'dan (hiç bana uygun değil) 3'e (bana tamamen uygun) kadar puan alınmaktadır (Akın & Çetin, 2007). Ölçekte depresyonu alt boyutunun Cronbach's alfa değeri .90, anksiyete alt boyutunu Cronbach's alfa değeri .92 ve stres alt boyutunun Cronbach's alfa değeri .92 olarak belirtilmiştir. Çalışmada da depresyonu alt boyutunun Cronbach's alfa değeri .78, anksiyete alt boyutunun Cronbach's alfa değeri .82 ve stres alt boyutunun Cronbach's alfa değeri .90 olarak saptanmıştır.

Verilerin değerlendirilmesi

Verilerin analizinde SPSS 22 paket programı kullanılarak aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde yapılmıştır. Verilerin normallik dağılımını belirlemek için Shapiro Wilk normallik testi kullanılmıştır ($p > 0.05$). Verilerin normal dağılım gösterdiği saptandığından bağımsız gruplarda t testi, ANOVA ve Bonferroni ileri analiz yapılmıştır.

Araştırmanın etik yönü

Araştırmaya başlamadan önce T.C. Sağlık Bakanlığı'ndan, Fırat Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'ndan (tarih: 21.04.2022, sayı: 2022/06-28) ve toplum sağlığı merkezlerinden izin alınmıştır. Ebeveynlere çalışmanın amacı, kapsamı ve içeri hakkında bilgi verilmiştir. Ebeveynlere kişisel bilgilerinin gizli kalacağı, çalışmaya katılıp katılmamakta özgür oldukları, istekleri zaman çalışmadan ayrılacakları ve verilerin sadece bilimsel amaçla kullanılacağı açıklanmıştır. Araştırmanın gizlilik ve gönüllük ilkesine göre yapılacağı belirtilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden ebeveynlerden yazılı ve sözlü onam alınmıştır. Araştırma Helsinki bildirgesinde yer alan ilkeler doğrultusunda yürütülmüştür.

Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveynlerden %72.8'inin COVID-19'u geçirdiği %27.2'sinin geçirmediği belirlenmiştir. Araştırma

Tablo 1. Çocuk ve ebeveynlerin tanıtıcı özellikleri ile Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması

Tanıtıcı Özellikler	n	%	Depresyon Ortalama±SD	Anksiyete Ortalama±SD	Stres Ortalama±SD
Çocuğun yaşı					
0-1 (1)	2	0.4	33.50±2.12	33.50±2.12	32.00±0.00
1-3 (2)	4	0.8	35.00±3.46	34.75±1.89	35.00±2.16
3-6 (3)	34	6.8	33.73±2.07	34.00±2.41	33.02±1.93
6-12 (4)	215	43.0	33.73±2.48	33.60±2.36	33.76±2.35
12-18 (5)	245	49.0	33.76±2.45	34.01±2.29	33.21±2.52
F			.268	1.067	3.248
P			.898	.372	.040
Bonferroni ileri analizi					4>5
Çocuğun cinsiyeti					
Erkek	252	50.4	33.65±2.65	33.68±2.44	33.38±2.50
Kız	248	49.6	33.86±2.21	34.00±2.19	33.51±2.34
t			.971	-1.546	-.604
P			.332	.123	.546
Çocuğun sınıf düzeyi					
Gitmiyor	25	5	34.16±2.01	33.92±2.36	33.20±1.97
Anaokulu	15	3.0	33.33±2.46	34.26±2.31	33.13±2.06
İlköğretim	295	59.0	33.68±2.55	33.69±2.41	33.63±2.38
Lise			33.68±2.31	34.04±2.15	33.16±2.57
F			.440	.983	1.498
P			.724	.401	.214
Ailenin gelir durumu					
Gelir giderden az	33	6.6	33.60±2.30	33.81±2.46	33.00±2.52
Gelir gidere eşit	392	78.4	33.78±2.47	33.77±2.34	33.42±2.44
Gelir giderden fazla	75	15.0	33.72±2.40	34.20±2.16	33.77±2.28
F			.089	1.049	1.262
P			.915	.351	.284
Annenin eğitim düzeyi					
Okur-yazar değil	10	2.0	33.70±2.26	33.90±2.13	33.80±2.44
İlköğretim	60	12.0	33.71±2.06	34.16±2.63	33.61±2.42
Lise	281	56.2	33.81±2.44	33.70±2.29	33.35±2.44
Üniversite	149	29.8	33.67±2.61	33.96±2.27	33.53±2.39
F			.127	.858	.368
P			.944	.463	.776
Babanın eğitim düzeyi					
İlköğretim	1	.2	20.00±00	30.00±00	38.00±00
Lise	224	44.8	33.71±2.43	33.83±2.37	33.29±2.47
Üniversite	275	55.0	33.81±2.44	33.86±2.28	33.55±2.36
F			2.009	1.381	2.478
P			.135	.252	.085
Annenin çalışma durumu					
Ev hanımı	323	64.6	33.82±2.46	33.81±2.37	33.36±2.48
Çalışıyor	177	35.4	33.64±2.41	33.88±2.24	33.58±2.31
t			.746	-.320	-.966
P			.456	.749	.335
Babanın çalışma durumu					
İşsiz	7	1.4	33.71±2.62	32.57±2.57	32.00±2.51
Çalışıyor	493	98.6	33.76±2.44	33.86±2.32	33.46±2.42
t			-.050	-1.456	-1.590
P			.960	.146	.112
Çocuğun daha önceden de COVID-19 geçirme durumu					
Evet	31	6.2	34.00±2.58	33.80±2.12	33.45±3.04
Hayır	469	93.8	33.74±2.43	33.84±2.34	33.44±2.38
t			.564	-.088	.011
COVID-19 aile ilişkilerini nasıl etkiledi					
Etkilemedi	41	8.2	33.48±2.20	34.29±2.15	33.36±2.44
Olumlu etkiledi	6	1.2	35.00±2.60	34.66±2.80	34.66±1.50
Olumsuz etkiledi	453	90.6	33.76±2.46	33.79±2.33	33.43±2.43
F			1.028	1.258	.784
P			.359	.285	.457

n: sayı, %: yüzde, SD: standart sapma; t: Bağımsız gruplarda t testi; F: ANOVA

kapsamına COVID-19 geçiren çocukların ve ebeveynlerin tanıtıcı özellikleri ile depresyon, anksiyete ve stres ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde; çocukların %49'unun 12-18 yaş aralığında, %50.4'ünün erkek ve %59'unun ilköğretime gittiği

bulunmuştur. Ebeveynlerin %78,4'ünün gelir ve gider durumunun eşit, %93,8'inin çocuğunun daha önceden COVID-19'a yakalanmadığı ve %90,6'sının çocuğunun COVID-19'a yakalanması aile ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Annelerin %56,2'sinin lise mezunu ve

%64.6'sinin ev hanımı olduğu saptanmıştır. Babaların %55.0'inin üniversite mezunu ve %98.6'sinin çalıştığı saptanmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuğun cinsiyeti, sınıf düzeyi, ailenin gelir durumu ve çocuğun daha önceden COVID-19'a yakalanma durumu gibi tanıtıcı özellikleri ile depresyon, anksiyete ve stres ölçeği alt boyutları puan ortalaması arasındaki farkın istatistiksel olarak önemli olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Çocuğun yaşı ile ebeveynlerin depresyon ve anksiyete alt boyutu puan ortalaması arasındaki farkın istatistiksel olarak önemli olmadığı bulunurken ($p>0.05$) stres alt boyutu puan ortalamasına göre 6-12 ile 12-18 yaş aralığındaki çocukların ebeveynlerinin ikili ölçümleri arasındaki farkın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır ($2>3$; $p=0.040$, Tablo 1).

Tablo 2. Ebeveynlerin Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği puan ortalamaları ve düzeyleri (n=500)

	Depresyon		Anksiyete		Stres	
	n	%	n	%	n	%
Ortalama±SD	33.76±2.44		33.84±2.32		33.44±2.42	
Düzye						
Orta	-	-	-	-	1	.2
İleri	6	1.2	-	-	227	45.4
Çok ileri	494	98.8	500	100	272	54.4

n: sayı; %: yüzde; SD: standart sapma

Araştırmada ebeveynlerin depresyon alt boyutu puan ortalaması 33.76±2.44 ve %98.8'inin depresyon düzeyinin çok ileri; anksiyete alt boyutu puan ortalaması 33.84±2.32 ve %100'ünün anksiyete düzeyinin çok ileri ve stres alt boyutu puan ortalaması 33.44±2.42 ve %54.4'ünün stres düzeyinin çok ileri düzeyde olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tartışma

Ülkeler hızla yayılmaya devam eden COVID-19'u kontrol altına almak için sosyal mesafe, sosyal izolasyon ve karantina gibi tedbirler almaktadır. COVID-19 tanısı alarak, evde karantina süreci, ebeveyn ve çocukların konforunda ve rollerinde değişikliğe neden olmaktadır (Eroğlu & Yakşi 2021; Günlü ve ark., 2021; Orsini ve ark., 2021; Reger ve ark., 2020). İzolasyon sürecinin çocukların günlük rutinlerini yerine getirmesine engel olması ve yaşam biçiminde değişikliğe yol açması çocuklarda kaygı ve korkuya neden olabilmektedir (Eroğlu & Yakşi, 2021). Çalışmalarda COVID-19 salgının çocuklarda, duyu ve davranış değişikliğine, konsantrasyon güçlüğüne, uyku bozukluğuna, can sıkıntısına, endişe, karşı çıkma, depresyon, anksiyete ve travma sonrası strese neden olduğu belirtilmiştir (Chen ve ark., 2020; Liang ve ark., 2020). Ebeveynler çocuklarının yaşadığı bu olumsuz duyguları yönetmek durumunda kalmakta, ev ve iş yaşamındaki rutinelere devam etmeleri, çocuklarının uzaktan eğitimlerinin sürdürülmesini sağlama, fiziksel, duygusal ve psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Işık, 2020).

Pandemi sürecinin uzaması ve belirsizliği, çocukların kendi istekleri dışında alınan kısıtlamaların gerekliliğini kavrayamamaları ve toplumsal maske-mesafe-hijyen kurallarından oldukça fazla etkilenmeleri ebeveynleri daha da zorlamaktadır (Kundakcı ve ark., 2022). Ayrıca çocuğun COVID-19 olması ebeveynlerin çocuklarının geleceği konusunda endişe duymasına ve COVID-19 kaynaklı ölümlerin artması da stres yaşamalarına yol açmaktadır (Günlü ve ark., 2021). İzolasyon sürecini evde geçiren ebeveynler ekonomik

sıkıntıları durumu daha da stresli bir hale getirebilmektedir (Reger ve ark., 2020).

Araştırmada çocuğu COVID-19 geçirmekte olan ebeveynlerin depresyon puan ortalaması 33.76±2.44, anksiyete puan ortalaması 33.84±2.32 ve stres puan ortalaması 33.44±2.42 olduğu görülmektedir. Ölçeğin depresyon alt boyutundan 28 ve üstünde, anksiyete alt boyutundan 20 ve üstünde, stres alt boyutundan ise 34 ve üstünde puan alanların depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri çok ileri düzeyde olmaktadır. Bu bağlamda çalışmaya katılan ebeveynlerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin çok ileri düzeydedir. Orsini ve ark. (2021) çalışmasında COVID-19 testi pozitif olan çocukların ebeveynlerinin depresyon ve anksiyete puan ortalamalarının COVID-19 testi negatif olan çocukların ebeveynlerine göre yüksek olduğu belirtilmektedir. Bu bulgu çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Literatürde çocuğu COVID-19 geçiren ebeveynlerin psikolojilerini araştıran tek çalışma Öztürk ve ark.nın araştırmasıdır. Bu çalışmada ebeveynlerin COVID-19'u kendilerine ve çocuklarına bulaşma riskinden dolayı kaygı yaşadıkları belirtilmektedir (Öztürk ve ark., 2021). Günlü ve ark. (2021) da çalışmasında ebeveynlerin çocuklarına COVID-19 bulaşmasından korku ve endişe yaşadıkları bulunmuştur. Yapılan başka çalışmalarda da ebeveynlerin COVID-19'un çocuklarına bulaşabileceği korkusu yaşadıkları belirtilmiştir (Eroğlu & Yakşi, 2021; Kurt, 2021) Ebeveynler için çocuk demek neşe, mutluluk, neslin devamlılığı, hayatın önemi gibi özel ve anlamlı ifadeler anlamına gelmektedir (Özsoy ve ark., 2006). Bu sonuçlara dayanarak bizim çalışmamızda da çocuğun COVID-19'a yakalanması ebeveynlerin ruhsal durumlarının olumsuz yönde etkilemesi beklenen bir durumdur.

Bu çalışmada çocuğun COVID-19 geçirme yaşının ebeveynlerin stres düzeyini etkilemede önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Literatürde COVID-19 geçiren çocuğun yaşının ebeveynlerinin stres düzeyine etkisini araştıran çalışma bulunmamaktadır. COVID-19 evde geçiren 6-12 yaş aralığındaki çocukların bilişsel gelişim yetenekleri 12-18 yaş aralığındaki çocuklara göre halen gelişmemiş olması salgını anlamalarını ve sorunlarla baş etme becerilerinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu durumda çocuklar kuralların gerekliliğini tam olarak kavrayamamakta ve yerine getirmemektedir. Bu bağlamda bu yaş aralığındaki çocuğa sahip olma ebeveynlerin stres düzeyini arttırdığını düşündürmektedir (Çaykuş & Çaykuş, 2020).

Çocuğun hastalanması, ebeveynlerin endişelenmesine, suçluluk duymasına, ekonomik zorlanmalara ve stres yaşamalarına neden olabilmektedir (Orsini ve ark., 2021). Aynı zamanda Günay ve arkadaşları yaptıkları çalışmada çocuğu hastalanan ebeveynlerin anksiyete düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Çocuğun hastalığının kronik olması, hayatını tehdit etmesi ya da kalıcı bir duruma sebep olması ebeveynlerin anksiyete, depresyon düzeylerinin daha da artmasına sebep olmaktadır (Günay & Sevinç, 2017).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın sonucunda, çocuğu COVID-19 nedeniyle karantinada olan ebeveynlerin depresyon, anksiyete ve stres ölçeği puanlarının yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Çocuğun hastalığa yakalanma yaşının da ebeveynin stres yaşamamasında etkili bir faktör olduğu belirlenmiştir. COVID-19 salgını, psikolojik sorunlara yol açan uluslararası acil bir halk

sağlığı sorunudur. Bu nedenle bu çalışmadan elde edilen bulguların literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda; COVID-19 ile enfekte olan çocukların ebeveynlerinin psikolojik olarak rahatlamalarına ya da psikolojik semptomlarının azalmasına yardımcı olabilecek kanıta dayalı uygulamaların geliştirilmesi için daha fazla araştırma yapılması önerilmektedir. Ayrıca farklı sosyokültürel özelliklere sahip bireylerle de çalışmalar yapılabilir. Ebeveynlerin pandemi dönemlerinde depresyon, anksiyete ve stres gibi psikolojik sorunlarla baş edebilmeleri için sağlık çalışanları ebeveynlere etkili baş etme yöntemleri konusunda eğitim vermelidir. Buna ek olarak aile bireyleri arasındaki huzursuzluğu önlemek, aile birlik ve bütünlüğünü sağlamak için aile içi eğitim programlarının düzenlenmeli ve ebeveynlerin bu programlara katılımı konusunda gerekli kurumlarla işbirliği yapılması da önerilmektedir.

Araştırmanın sınırlılıkları; belli bir tarih aralığında bir ildeki toplum sağlığı merkezine kayıtlı hastalarla yapılması ve araştırmada elde edilen sonuçların bu örneklem grubuna genellenmesidir.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür

Bu çalışmaya katılan katılımcılara teşekkür edilmektedir.

Finansal Destek

Finansal destek alınmamıştır.

Etik Komite Onayı

Araştırmaya başlamadan önce T.C. Sağlık Bakanlığı'ndan, Fırat Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'ndan (Tarih: 21.04.2022 ve Sayı No: 2022/06-28) izin alınmıştır.

Bilgilendirilmiş Onam

Ebeveynlere araştırma öncesi çalışma ile ilgili bilgi verilip, bilgilendirilmiş onamları alındıktan sonra çalışmaya dâhil edilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

Yazar Katkıları

D.C.Ş.: Tasarım, Metodoloji, Veri Toplanması, Veri Analizi, Metodoloji, Yazma-Orijinal Taslak

M.Ş.: Tasarım, Metodoloji, Veri Analizi, Metodoloji, Yazma-Orijinal Taslak

Kaynaklar

- Akın, A., & Çetin, B. (2007). Depresyon anksiyete stres ölçeği (DASÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(1), 241-268.
- Başaran, M., & Aksoy, A. B. (2020). Anne-babaların korona-virüs (COVID-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri. *Ulusal Araştırma Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 668-678.
- Chen, F., Zheng, D., Liu, J., Gong, Y., Guan, Z., & Lou, D. (2020). Depression and anxiety among adolescents during COVID-19: A cross-sectional study. *Brain, Behavior, and Immunity*, 88, 36-38.
- Çalışkan, Y. (2020). COVID-19 pandemisi ve karantina sürecinde çocuk ruh sağlığı. *Medical Research Reports*, 3(Özel Sayı), 149-154.

- Çaykuş, E. T., & Çaykuş, T. M. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: Ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 95-113.
- De Figueiredo, C. S., Sandre, P. C., Portugal, L. C. L., Mázala-de-Oliveira, T., da Silva Chagas, L., Raony, Í., ... & Bomfim, P. O. S. (2021). COVID-19 pandemic impact on children and adolescents' mental health: Biological, environmental, and social factors. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 106, 110171.
- Eroğlu, M., & Yakşi, N. (2021). Ebeveynleri COVID-19 geçiren çocuk ve ergenlerde psikolojik sağlamlık, depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu belirtileri. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 47(2), 279-286.
- Ercan, R. (2014). Türk atasözlerinde çocuk imgeleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 15-31.
- Günay, O., Sevinç, N., & Arslantaş, E. E. (2017). Hastanede yatan çocukların annelerinde durumluk ve sürekli anksiyete düzeyi ve ilişkili faktörler. *Turkish Journal of Public Health*, 15(3), 176-186.
- Günlü, A., Asıcı, E., & Çetinkaya, M. (2021). Türkiye'de COVID-19 salgınının ikinci evresinde ebeveynlerde depresyon, anksiyete, stres ve travma sonrası stres bozukluğunun incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 4(1), 94-124.
- Kurt, Ş. H. (2021). Pandemi sürecinde annelerin koronavirüs hastalığı korkusu ve anne-çocuk iletişimi. *Current Approaches in Psychiatry*, 13(1), 245-256.
- Işık, A. (2020). Koronavirüs (COVID-19) salgını döneminde ailede krize müdahale. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-9.
- Kundakçı, Y. E., Gül, İ., Yeşiltaş, A., & Kundakçı, R. (2022). Covid-19 pandemisinde özel gereksinimli çocuklar ve annelerinin deneyimleri: Nitel bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(54), 63-86.
- Liang, L., Ren, H., Cao, R., Hu, Y., Qin, Z., & Li, C. (2020). The effect of COVID-19 on youth mental health. *Psychiatr Q*, 91(3), 841-852.
- Lovibond, P. F., & Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the depression anxiety stress scale (DASS) with the beck depression and anxiety inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33, 335-343.
- Aral, N., Aysu, B., & Kadan, G. (2020). COVID-19 sürecinde çocuklar: Gelişimsel ihtiyaçlar ve öneriler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 360-379.
- October, K. R., Petersen, L. R., Adebisi, B., Rich, E., & Roman, N. V. (2021). COVID-19 daily realities for families: A South African sample. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), 221.
- Orsini, A., Corsi, M., Pedrinelli, V., Santangelo, A., Bertelloni, C., & Dell'Oste, V. (2021). Post-traumatic stress, anxiety, and depressive symptoms in caregivers of children tested for COVID-19 in the acute phase of the Italian outbreak. *Journal of Psychiatric Research*, 135, 256-263.
- Özsoy, S. A., Özkahraman, A. G. Ş., & Çallı, Y. H. F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 69-78.
- Öztürk, Y., Özyurt, G., Görmez, V., Aslankaya, Z. D., Baykara, H. B., & Ekinci, Ö. (2021). COVID-19 salgınının çocukların yeme düzeni ve ebeveynlerin kaygı düzeyi üzerindeki etkileri: Çok merkezli bir çalışma. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 28(1), 14-18.
- Prati, G., Pietrantoni, L., & Zani, B. (2011). A social-cognitive model of pandemic influenza H1N1 risk perception and recommended behaviors in Italy. *Risk Analysis: An International Journal*, 31(4), 645-656.
- Reger, M., Stanley, I., & Joiner, T. (2020). Suicide mortality and coronavirus disease 2019-a perfect storm? *JAMA Psychiatry*, 77(11), 1093-1094.